

The district of Batumi in the democratic republic of Georgia
ბათუმის ოლქი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში

OTAR GOGOLISHVILI

Professor Department of history
archeology and,
ethnology Batumi Shota Rustaveli State
University Batumi, Ninoshvili str. 32/35
ORCID: 0000-0002-5196-4155
otargogolishvili@gmail.com
593 61 78 95

Abstract

In June 1920, the population of the whole Batumi district welcomed the return of Batumi district to the Democratic Republic of Georgia with a great enthusiasm. The Georgian army was happily greeted by the population during its march. The delegation of "Liberation Organization of Muslim Georgia" met the army at Bartskhana and congratulated this significant victory on behalf of the whole populations. Memed Abashidze, Jemal Kikava, Mukhamed Tsulukidze and others greeted the army on behalf of delegation. There was a festive mood in the city. A music was playing. Was a real solemnity. In boulevard was held a great walk, in which participated a whole population of the city. Meetings were held, where orators were happily speaking about this notable event. It is noteworthy that the meeting was held on the square of Azizie (current Freedom square). Davit Mikeladze delivered a speech about the huge suffer undergone by local population during its long history, despite attempts of conquerors to remove this region from its homeland Georgia, local population did not lose ethnicity, endured massacre, raids, troubles and returned this old Georgian region to its homeland again. In this festival were participating British William Sylvester and Jim Hart. They were surprised by this situation, because, according to William Sylvester, despite the fact that the Batumi district had not been part of Georgia for a long time and the local population was not Christian, they were celebrating this day as a real holiday. And Jim Hart even noted: "I do not know what should have happened here to cause such excitement and celebration among the locals, as it was caused by returning to Georgia". This real public celebration lasted almost one week. People were given a hope. Everyone was cheerful and happy. Famous social-democrat Benia Chkhikvishili was signed as a special commissioner of Batumi district. He had a large authority over the local party organizations. Upon his arrival in Batumi, he raised the issue of the organization of management board of Batumi. For that purpose, he convened the meeting, where a discussion was held about methods, which should be used in local management. First, the style of governance introduced by England was needed to be changed. A special attention was paid on Batumi city. It was decided that a city council should be established to govern Batumi, the city would be headed by Mouravi, accountable to city council.

Key words: Batumi district to the Democratic Republic of Georgia; organization of Muslim Georgia; social-democrat; The city would be headed by Mouravi;

ოთარ გოგოლიშვილი
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ისტორიის, არქეოლოგიისა და
ეთნოლოგიის დეპარტამენტის
პროფესორი
ORCID:0000-0002-5196-415
otargogolishvili@gmail.com
593 61 78 95

აბსტრაქტი

სტატიაში საუბარია ბათუმის ოლქის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში დაბრუნებაზე, რომელსაც მთელი ბათუმის ოლქის მოსახლეობა დიდი აღფრთოვანებით შეხვდა. ქართულ ჯარს მისი მსვლელობის მანძილზე სიხარულით ეგებებოდა მოსახლეობა და ყვავილების თაიგულებს ესროდა. ბარცხანასთან ჯარს შეხვდა „სამუსლიმანო საქართველოს განმანთავისუფლებელი ორგანიზაციის“ დელეგაცია და მთელი მოსახლეობის სახელით მიულოცა მათ ეს დიდმნიშვნელოვანი გამარჯვება. დელეგაციის სახელით ჯარს მიესალმნენ მემედ აბაშიძე, ჯემალ ქიქავა, მუხამედ წულუკიძე და სხვები. ქალაქში იყო საზეიმო განწყობილება. უკრავდა მუსიკა. იყო ნამდვილი ზეიმი. ბულვარში გაიმართა დიდი სეირნობა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ქალაქის მთელმა მოსახლეობამ. იმართებოდა სახელდახელო მიტინგები, სადაც ორატორები სიხარულით საუბრობდნენ ამ ღირშესანიშნავი მოვლენის შესახებ. საყურადღებოა აზიზიეს მოედანზე (დღევანდელი თავისუფლების მოედანი) გამართული მიტინგი. აქ სიტყვით გამოვიდა დავით მიქელაძე, რომელმაც ხალხს მოუთხრო ის დიდი ტანჯვაწამება, რომელიც აქაურმა მოსახლეობამ გადაიტანა თავისი ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე და მიუხედავად მრავალი დამპყრობელის მცდელობისა, რომ ეს ძირძველი კუთხე მოეწყვიტათ დედა-საქართველოსათვის, ადგილობრივმა მოსახლეობამ არ დაკარგა ქართველობა, მათ გაუძლეს ხოცვა-ჟლეტას, დარბევას, აწიოკებას და ეს ძირძველი ქართული მხარე კვლავ დაუბრუნეს მის მშობელ საქართველოს. ამ ზეიმში მონაწილეობას იღებდნენ ინგლისელები უილიამ სილვესტრი და ჯიმი ჰარტი. ისინი გაოცებულნი შეცქეროდნენ ამ მდგომარობას, რადგან უილიამ სილვესტრის თქმით, მიუხედავად იმისა, რომ ბათუმის ოლქი დიდი ხნის განმავლობაში არ იყო საქართველოს შემადგენლობაში და არც აქაური მოსახლეობაა ქრისტიანები, ისინი ისე ზეიმობდნენ ამ დღეს (ე.ი საქართველოსთან დაბრუნებას) როგორც ეს ნამდვილ დღესასწაულს შეჰფერისო. ხოლო ჯიმი ჰარტი კი აღნიშნავდა: „არ ვიცი რა უნდა მომხდარიყო აქ ისეთი, რომ ადგილობრივ მოსახლეობაში ასეთი აღფრთოვანება და ზეიმი გამოეწვია, როგორც ეს გამოიწვია საქართველოსთან დაბრუნებამ“. ეს ნამდვილი სახალხო ზეიმი თითქმის გაგრძელდა ერთი კვირის განმავლობაში. ხალხს იმედი მიეცა. ყველანი მხიარულნი და საზეიმოდ განწყობილნი იყვნენ. ბათუმის ოლქის საგანგებო კომისრად დაინიშნა ცნობილი პიროვნება სოციალ-დემოკრატი ბენია ჩხიკვიშვილი. მას დიდი ავტორიტეტო ჰქონდა ადგილობრივ პარტიულ ორგანიზაციებში. მან ბათუმში ჩამოსვლისთანავე დააყენა საკითხი ბათუმის ოლქის მართვა-გამგეობის ორგანიზაციის შესახებ. ამ მიზნით მოიწვია თათბირი, სადაც გაიმართა მსჯელობა, თუ რა მეთოდები უნდა გამოეყენებინათ ადგილობრივი მხარის მართვაში. უპირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო ინგლისელების მიერ შემოღებული მმართველობის სტილის შეცვლა. განსაკუთრებით დიდი ყურადღება მიექცა ქალაქ ბათუმს. გადაწყდა, რომ ბათუმის სამართავად უნდა შექმნილიყო საქალაქო საბჭო,

ხოლო ქალაქისთვის უნდა ეხელმძღვანელა ქალაქის მოურავს, რომელიც ანგარიშვალდებული უნდა ყოფილიყო საქალაქო საბჭოს წინაშე.

საკვანძო სიტყვები: ბათუმის ოლქი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში, ქართველ მუსლიმთა ორგანიზაცია, სოციალ-დემოკრატია, ბათუმის საქალაქო საბჭო მოურავის მეთაურობით.

შესავალი: ბათუმის ოლქის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში დაბრუნებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. დამთავრდა ბათუმის ოლქის ორწლიანი ოკუპაცია უცხოური სახელმწიფოების მხრიდან, ჯერ ოსმალეთი, ხოლო შემდეგ ინგლისი ყოველნაირად ცდილობდა საქართველოს ეს უძველესი მხარე ჩამოეშორებინათ საქართველოსათვის და სხვა ქვეყნის შემადგენელ ნაწილად გადაეცია, მაგრამ მძლავრმა ეროვნულ-განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ არ მისცა ბოროტმძრახველებს ამ ვერაგული გეგმის განხორციელების საშუალება.

ბათუმის ოლქის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში დაბრუნებისთანავე დაიწყო სახელისუფლო ორგანოების ჩამოყალიბება, მაგრამ ეს ძალიან მტკივნეულად მიმდინარეობდა და ხშირად ცენტრალური ხელისუფლება შეცდომებსაც უშვებდა. ბათუმის ოლქის რწმუნებულად დაინიშნა ცნობილი სოციალ-დემოკრატი ბენია ჩხიკვიშვილი, ჩამოყალიბდა ქალაქის საბჭო მოურავის მეთაურობით. ხშირად იმართებოდა საქალაქო საბჭოს სხდომები, სადაც მნიშვნელოვანი საკითხები იხილებოდა. განსაკუთრებით მტკივნეული იყო ავტონომიის საკითხი, რომლის დაუყოვნებლივ გადაწყვეტას ითხოვდა აჭარის მუსლიმანთა საბჭო და ეს საკითხი არაერთხელ გამხდარა მსჯელობის საგანი.

საინტერესო იყო მსოფლიოს მეორე ინტერნაციონალის დელეგაციის წევრების სტუმრობა ბათუმში, რომელსაც შესანიშნავი დახვედრა მოუწყო ადგილობრივმა მოსახლეობამ.

საქართველოს დემოკრატიული ხელისუფლება ცდილობდა გაეუმჯობესებინა ოლქის სახელისუფლო სტრუქტურების მუშაობა, მაგრამ 1921 წლის თებერვალში მომხდარმა საქართველოს ოკუპაციამ არ მისცა მას ამის შესრულების შესაძლებლობა.

მეთოდები: თემაზე მუშაობისას უპირველეს ყოვლისა გამოყენებულ იქნა ანალიზის მეთოდი. ეს მეთოდი მნიშვნელოვნად მიმაჩნია კონკრეტული საკითხის განხილვის დროს, რადგანაც ამ მეთოდის მეშვეობით, საკითხზე მსჯელობისას, ვაანალიზებთ იმ საყურადღებო შედეგებს, რასაც ამ შემთხვევაში ჰქონდა ადგილი, კერძოდ ბათუმის ოლქის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში დაბრუნებას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან აღსდგა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობა, ასევე საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ ჩამოყალიბდა ადგილზე სახელისუფლო ორგანოები, მართალია ეს ორგანოები პირველი ორი თვის განმავლობაში მოუქნელად მოქმედებდნენ, რაც ხშირად მოსახლეობის უკმაყოფილებასაც კი იწვევდა, მაგრამ შემდეგ მდგომარეობა გამოსწორდა და სახეზე იყო ოლქის ტერიტორიაზე სიტუაციის სტაბილიზაცია და ა. შ.

ასევე ვიყენებთ ლოგიკური აზროვნების მეთოდს, ამ მეთოდზე მსჯელობისას აღვნიშნავთ ბათუმის ოლქის უცხოური სახელმწიფოების მიერ ორწლიანი ოკუპაციის დასრულება და მისი საქართველოს შემადგენლობაში დაბრუნება უზარმაზარი მნიშვნელობის საკითხია, ეს არის ლოგიკური დასარული იმ ხანგრძლივი ბრძოლისა, რასაც ადგილობრივი მაჰმადიანი მოსახლეობა ეწეოდა ამ უდიდესი ეროვნული საქმის დასაგვირგვინებლად. სწორედ ლოგიკური აზროვნება ყველას შეახსენებს ისტორიის მწარე გაკვეთილებს. დღესაც არსებობსა მეზობელ სახელმწიფოებში სამთავრობო თუ სამეცნიერო წრეებში შეხედულება იმაზე, რომ ბათუმი არა საქართველოს არამედ სხვა

სახელმწიფოს კუთვნილება უნდა იყოს და ამაზე იწერება სტატიები თუ ხდება საჯარო გამოსვლებიც კი, მაგრამ ეს ყველაფერი მხოლოდ დემაგოგია და პროვოკაციაა და მეტი არაფერი. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგონლობაში დაბრუნება და იქ მიმდინარე ისტორიული მოვლენები კიდევ ერთი დადასტურებაა იმისა, რომ ბათუმი და მისი ოლქი როგორც დიდი ხნისა და ეშენებინა მთელ საქართველოსთან ერთად ახალი ცხოვრება და რომ არა რუსული ბოლშევიკური ოკუპაცია საქართველო ადრიდანვე დაიკავებდა მის კუთვნილ ღირსეულ ადგილს მსოფლიო ცივილიზირებულ სამყაროში

შედეგები: ნაშრომში საყურადღებოდაა შესწავლილი ბათუმის ოლქის საქართველოს შემადგენლობაში დაბრუნების პირველი დღეები, სრულიად ახალი საარქივო მასალების სამეცნიერო ბრუნვაში შემოტანით ნათელი ხდება ის დიდი აღფრთოვანება, რაც ამ უდიდესი ისტორიის მქონე მოვლენამ აქაურ მოსახლეობაში გამოიწვია და რაზედაც საუბრობდნენ იმხანად ბათუმში მყოფი უცხოელები. ასევე, ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ბათუმის ოლქში მიმდინარე სიტუაციას. ძალიან მტკივნეულად დაიწყო სახელისუფლო ორგანოების ჩამოყალიბება მთელი ოლქის ტერიტორიაზე. ნაშრომში საინტერესოდაა შესწავლილი ამ მიმართებით გადადგმული პირველი ნაბიჯები, განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული ბათუმის ოლქის რწმუნებულ ბენია ჩხიკვიშვილზე, ქალაქის საბჭოს მუშაობაზე და რაც მთავარია პირველადაა შესწავლილი ავტონომიის საკითხი, რომლის გადაწყვეტას დაუყოვნებლივ თხოვდა მაჰმადიანი საზოგადო მოღვაწეები მემედ აბაშიძის მეთაურობით ბენია ჩხიკვიშვილს და საქალაქო საბჭოს და ასევე ქალაქის მოურავს. ბევრი საყურადღებო საკითხია შემოტანილი ამ მხრივ სტატიაში. ასევე, განხილულია ის დიდი წინააღმდეგობა, რასაც ჰქონდა ადგილი ოლქის ტერიტორიაზე ბათუმის ოლქის სოციალ-დემოკრატიულ მთავრობასა და პროოსმალურ ორგანიზაცია „სედაი მილეთს“ შორის. ნაშრომში შესწავლილია მეორე ინტერნაციონალის ბელადების საქართველოში ჩამოსვლა და ამ კუთხით აქ განვითარებული მოვლენები. ასევე საყურადღებოდაა განხილული 1920 წლის ბოლოსა და 1921 წლის იანვარ-მარტში ბათუმის ოლქში მიმდინარე მოვლენები.

მსჯელობა

1920 წლის ივლისში, ბათუმის ოლქის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში დაბრუნებას მთელი ბათუმის ოლქის მოსახლეობა დიდი სიხარულით შეხვდა. ქართულ ჯარს მისი მსვლელობის მანძილზე სიხარულით ეგებებოდა მოსახლეობა და ყვავილების თაიგულებს ესროდა. ბარცხანასთან ჯარს შეხვდა „სამუსლიმანო საქართველოს განმანთავისუფლებელი ორგანიზაციის“ დელეგაცია და მთელი მოსახლეობის სახელით მიულოცა მათ ეს დიდმნიშვნელოვანი გამარჯვება. დელეგაციის სახელით ჯარს მიესალმნენ მემედ აბაშიძე, ჯემალ ქიქავა, მუხამედ წულუკიძე და სხვები. ქალაქში იყო საზეიმო განწყობილება. უკრავდა მუსიკა. იყო ნამდვილი ზეიმი. ბულვარში გაიმართა დიდი სეირნობა, რომელშიც მონაწილეობა მიიღო ქალაქის მთელმა მოსახლეობამ. იმართებოდა სახელდახელო მიტინგები, სადაც ორატორები სიხარულით საუბრობდნენ ამ ღირშესანიშნავი მოვლენის შესახებ. საყურადღებოა აზიზიეს მოედანზე (დღევანდელი თავისუფლების მოედანი - ო.გ.) გამართული მიტინგი. აქ სიტყვით გამოვიდა დავით მიქელაძე, რომელმაც ხალხს მოუთხრო ის დიდი ტანჯვაწამება, რომელიც აქაურმა მოსახლეობამ გადაიტანა თავისი ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე და მიუხედავად მრავალი დამპყრობელის მცდელობისა, რომ ეს ძირძველი კუთხე მოეწყვიტათ დედა-საქართველოსათვის,

ადგილობრივმა მოსახლეობამ არ დაკარგა ქართველობა, მათ გაუძლეს ხოცვა-ჟლეტას, დარბევას, აწიოკებას და ეს ძირძველი ქართული მხარე კვლავ დაუბრუნეს მის მშობელ საქართველოს [აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (შემოკლებით აცსა), ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 703, ფურც. 55].

ამ ზეიმში მონაწილეობას იღებდნენ ინგლისელები უილიამ სილვესტრი და ჯიმი ჰარტი. ისინი გაოცებულნი შეცქეროდნენ ამ მდგომარობას, რადგან უილიამ სილვესტრის თქმით, მიუხედავად იმისა, რომ ბათუმის ოლქი დიდი ხნის განმავლობაში არ იყო საქართველოს შემადგენლობაში და არც აქაური მოსახლეობაა ქრისტიანები, ისინი ისე ზეიმობდნენ ამ დღეს (ე.ი საქართველოს დაბრუნებას- ო.გ)როგორც ეს ნამდვილ დღესასწაულს შეჰფერისო. ხოლო ჯიმი ჰარტი კი აღნიშნავდა: „ არ ვიცი რა უნდა მომხდარიყო აქ ისეთი, რომ ადგილობრივ მოსახლეობაში ასეთი აღფრთოვანება და ზეიმი გამოეწვია, როგორც ეს გამოიწვია საქართველოსთან დაბრუნებამ“ [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 703, ფურც. 62].

ეს ნამდვილი სახალხო ზეიმი თითქმის გაგრძელდა ერთი კვირის განმავლობაში. ხალხს იმედი მიეცა. ყველანი მხიარულნი და საზეიმოდ განწყობილნი იყვნენ. ბათუმის ოლქის საგანგებო კომისრად დაინიშნა ცნობილი პიროვნება სოციალ-დემოკრატი ბენია ჩხიკვიშვილი. მას დიდი ავტორიტეტო ჰქონდა ადგილობრივ პარტიულ ორგანიზაციებში. მან ბათუმში ჩამოსვლისთანავე დააყენა საკითხი ბათუმის ოლქის მართვა-გამგეობის ორგანიზაციის შესახებ. ამ მიზნით მოიწვია თათბირი, სადაც გაიმართა მსჯელობა, თუ რა მეთოდები უნდა გამოეყენებინათ ადგილობრივი მხარის მართვაში. უპირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო ინგლისელების მიერ შემოღებული მმართველობის სტილის შეცვლა. განსაკუთრებით დიდი ყურადღება მიექცა ქალაქ ბათუმს. გადაწყდა, რომ ბათუმის სამართავად უნდა შექმნილიყო საქალაქო საბჭო, ხოლო ქალაქისთვის უნდა ეხელმძღვანელა ქალაქის მოურავს, რომელიც ანგარიშვალდებული უნდა ყოფილიყო საქალაქო საბჭოს წინაშე.

ასევე უნდა გადანაწილებულიყო ფუნქციები ქალაქის მოურავსა და საბჭოს შორის. იყო აზრი, რომ ქალაქის საბჭო თავისი გაუთავებელი სხდომებით არ მისცემდა მოურავს თავისუფლად მუშაობის საშუალებას. ამბობდნენ იმასაც, რომ თუ მხოლოდ ქალაქის მოურავის ხელში აღმოჩნდებოდა მთელი ძალაუფლება, ეს დაარღვევდა დემოკრატიულ ნორმებს და ხალხის თვალში ავტორიტეტი გაუფუჭდებოდა ადგილობრივ ხელისუფლებას. ბოლოს გადაწყდა, შეექმნათ ქალაქის საბჭო მოურავის მეთაურობით. უნდა აღინიშნოს, რომ ბათუმის ოლქი ამ დროს მართლაც მძიმე მდგომარეობაში იყო. ინგლისელებმა აქ მოშალეს ცხოვრების ნორმალური ფუნქციონირება. ქალაქი ბათუმი მათ პირწმინდად გაძარცვეს. გაიტანეს ყოველგვარი ფასეული. 1920 წლის 24 ივნისს ინგლისურმა გემებმა ბათუმიდან გაზიდა სხვადასხვა სახის სამრეწველო, სასოფლო და საყოფაცხოვრებო საქონელი. ასევე მათ წახალისეს და გაათამამეს სხვადასხვა რჯულის ავანტურისტები, მრძარცველები და სხვ. რაც უფრო საკვირველია, ინგლისელებმა ბოლშევიკებს მისცეს ქალაქში თუ მის ოლქში თავისუფლად პარპაშის უფლება. უფრო მეტიც, გუბერნატორმა კუკ-კოლსმა ბოლშევიკების დელეგაციას განუცხადა, რომ ბათუმის ოლქი მაინც რუსეთთან იქნებაო. ხოლო თურქოფილების თავგასულობას საზღვარი არ ჰქონდა. ინგლისელებმა კიდევ უფრო გაამლიერეს პროთურქული ორგანიზაცია „სედაი მილეთი“. ამ ორგანიზაციას მათ მისცეს ფული და იარაღი. შეუქმნეს ფილიალები ბათუმის ოლქის მთელ ტერიტორიაზე. მოუწყვეს სტამბა, სადაც იბეჭდებოდა თურქულ და რუსულ ენებზე ანტიქართული მიმართულების გაზეთები. თურქების ემისრების პარპაშს დასასრული არ უჩანდა. აი, ასეთი ანტიქართული გარემო შექმნეს ინგლისელებმა იმ მომენტში, როდესაც ბათუმის ოლქი დაუბრუნდა დედა-საქართველოს და რა თქმა უნდა, ახლად არჩეული ქართული ხელისუფლება აღმოჩნდა დიდი სირთულეების წინაშე. 1920 წლის 26 ივლისს გამოსცეს ბრძანება „ქალაქში

წესრიგის" შესახებ. ამ ბრძანებით მკაცრად დაისჯებოდა ყველა ის, ვინც არ დაემორჩლებოდა ხელისუფლებას და დაარღვევდა სიმშვიდეს. ამ ბრძანებამ შედეგად კი გამოიღო. ქალაქის მილიციამ გვარდიელებთან ერთად დაიწყო პატრულირება. მაგ, 28 ივლისს მათ ბათუმის ერთ-ერთ უბანში შეიპყრეს და სასტიკად სცემეს სამი მძარცველი. ასევე, 27 ივლისს დააკავეს ქურდების ჯგუფი, რომლებიც ბინებს ტეხდა. ასევე ადმინისტრაციული სასჯელი დაედო ყველა იმათ, ვინც არღვევდა აღნიშნული ბრძანების მუხლებს. თუმცა, როგორც შემდგომ დადასტურდა, ეს არ აღმოჩნდა საკმარისი მდგომარეობის გამოსასწორებლად, რადგან ცხოვრების დეზინტეგრაციის კვალი ძალიან ღრმა და საგრძნობი იყო. ბათუმის ოლქის ხელისუფლება სოციალ-დემოკრატიული (მენშევიკური - ო.გ.) იყო. მათ დაუნდობელი ბრძოლა გამოუცხადეს ყველა იმ გაერთიანებებს თუ ორგანიზაციებს, რომლებსაც განსხვავებული პოზიცია ეჭირათ. უპირველეს ყოვლისა „თვალში ამოიღეს" ბოლშევიკები, რომლებიც იქ მომრავლებულნი იყვნენ 1920 წლის დასაწყისიდან. ბოლშევიკები მართლაც რომ ძირგამოთხრილ საქმიანობას ეწეოდნენ ხელისუფლების წინააღმდეგ და ცდილობდნენ მოსახლეობის მიმხრობას. ამ მოქმედებამ მეტად სახიფათო ხასიათი მიიღო 1920 წლის მეორე ნახევარში, ამიტომ მთავრობამ 1920 წლის აგვისტოში გამოსცა კიდევ ერთი ბრძანება „ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის აღმკვეთი ღონისძიებების შესახებ". ბრძანებაში მითითებული იყო, რომ: „ბათუმის ოლქში მოქმედი ზოგიერთი პოლიტიკური დაჯგუფება ცდილობს მოსახლეობაში სახელი გაუტეხოს საქართველოს ხელისუფლებას და ამ მიზნით ეწევა ანტისახელმწიფოებრივ საქმიანობას. ისინი ხალხში ავრცელებენ პროკლამაციებს და სურთ გამოიწვიონ არეულობა... ამიტომ საჭიროა დაუყონებლივ აღკვეთილ იქნას ასეთი მოქმედებაო". ამ ბრძანებას ბოლშევიკებმა პროტესტით უპასუხეს. ამის გამო მათი დელეგაცია ეწვია ბ.ჩხიკვიშვილს და უთხრა რომ ეს არის რუსეთ-საქართველოს შორის 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების დარღვევა. ბოლშევიკების დელეგაციას, რომლის შემადგენლობაში იყვნენ ა.ვოლკოვი, ი. სიმონიშვილი და სხვები, ბ. ჩხიკვიშვილმა განუცხადა, რომ ხელშეკრულებას თქვენ, ბოლშევიკები არღვევთ, რადგან ხალხში დეზორგანიზაცია შეგაქვთ და ეწვეით ძირგამომთხრელ საქმიანობას. ამიტომ, იცოდეთ რომ მართალია, ჩვენ ამ ხელშეკრულების თანახმად არ ვკრძალავთ თქვენი ორგანიზაციის საქმიანობას, მაგრამ არ მოგცემთ თავისუფლად პარპაშის უფლებასო". ამას შედეგად ის მოჰყვა, რომ გაძლიერდა რეპრესიები. დააპატიმრეს რამდენიმე ათეული კაცი. ბევრი მათგანი საერთოდ გადაასახლეს ბათუმის ოლქის საზღვრებიდან. „ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობისთვის"[აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 704, ფურც. 29-30].

რაც შეეხება თურქული ორიენტაციის ორგანიზაციებს, აქ შედარებით სიფრთხილე გამოიჩინეს, რადგან იმხანად ძლიერი იყო თურქული ორიენტაციის ორგანიზაციების ზეგავლენა მოსახლეობაში და ერთბაშად მათზე იერიშის მიტანა სასურველი არ იქნებოდა, თუმცა ზოგიერთი ასეთი ორგანიზაციის წევრი დააპატიმრეს ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობისთვის. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთმა მდგომარეობამ გაართულა ვითარება [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 704, ფურც. 37].

ამ სირთულემ თავი იჩინა უკვე აგვისტოს მეორე ნახევარიდან. თითქოს სადღაც გაქრა ის ეიფორია, რომელსაც ადგილო ჰქონდა აქ 1920 წლის ივლისში, როდესაც ბათუმის ოლქი ქართველმა ჯარმა დაიკავა. სწორედ ამას მიემდგვნა 1920 წლის 9 აგვისტოს საქალაქო საბჭოს სხდომა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ქალაქის მოურავი გიზო ანჯაფარიძე. მან აღნიშნა, რომ ბათუმში შეიმჩნევა მოსახლეობის ერთი ნაწილის უკმაყოფილება ჩვენდამი. ამით სარგებლობენ მტრები და ცდილობენ კიდევ უფრო დაიძაბოს ვითარება, საქმეს რეპრესიებიც ვერ შველის. საჭიროა გადაუდებელი ღონისძიებების გატარება. სხდომაზე ვრცელი სიტყვით გამოვიდა საქალაქო საბჭოს გამგეობის წევრი, ცნობილი სოციალ -დემოკრატი (მენშევიკი) კაპიტონ გოგოლაძე,

რომელმაც თქვა, რომ: „პირდაპირ გასაკვირია, რას უნდა მოელოდეს მოსახლეობის ერთი ნაწილი ასე სწრაფად ჩვენგან, ჩვენი ხელისუფლება აქ სულ ერთი თვეა ფუნქციონირებს და ამ მოკლე ხანში რომელი მთავრობა შეძლებს ყველაფრის გაკეთებას. ჯერ ამისთვის დროა საჭირო. ნაბიჯები ამ მიმართულებით იდგმება და მომავალშიც ასე გაგრძელდება. ნურც ის დაგვაფიქვდება თუ რა რთულ პირობებში გვიწევს მუშაობა. ყველა ჩვენი ხელიშემშლელია, ყველა ძირს გვითხრის და ამ დროს კიდევ პრეტენზიების გამოთქმა მართებული არ არის“. მეტად საინტერესო და ჩვენი აზრით, ყურადსაღები იყო ქალაქის საბჭოს გამგეობის წევრის ი.გორგაშვილის გამოსვლა. მან აღნიშნა, რომ ის შეხვდა ქალაქის გავლენიან მაჰმადიანებს, რომლებმაც მას სთხოვეს საქალაქო საბჭოს წინაშე დაეყენებინა საკითხი ბათუმის ოლქის ავტონომიის შესახებ, რადგან მათი აზრით, სწორედ ავტონომიის საკითხის დროულად გადაჭრა შეძლებდა მდგომარეობის გამოსწორებას.

ავტონომიის საკითხის გადაწყვეტის უფლება ადგილობრივ ხელისუფლებას არა აქვს, რადგან ის საქართველოს დამფუძნებელი კრების პრეროგატივააო. მეტად საყურადღებოდ ჩანს ქალაქის მოურავის მოადგილის ზია ბეგ აბაშიძის გამოსვლა, მან თქვა, რომ: „ავტონომია არის აუცილებელი და თუ ეს დროულად გადაწყდა, კიდევაც მოეღება ბოლო ამ ავანტიურის, რომელსაც აქ აქვს ადგილი. შემდეგ მან აღნიშნა, რომ საჭიროა ხალხის მომზადება ამისათვის, მაგრამ ჯერ კიდევ სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები გვაქვს გადასაწყვეტი“. მართალია, მას არ დაუკონკრეტებია, თუ რას გულისხმობდა ის ამ სხვა მნიშვნელოვან საკითხებში. ბოლოს სხდომის შედეგები შეაჯამა გიზო ანჯაფარიძემ, რომელიც ავტონომიის საკითხსაც შეეხო და აღნიშნა, რომ ოლქის კომისარი ბენია ჩხიკვიშვილი ავტონომიის შესახებ ესაუბრა საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებს. ისინი წინააღმდეგნი არ არიან ამ საკითხის ირგვლივ მსჯელობისა, მაგრამ ამისთვის ჯერ კიდევ დრო იყო საჭირო. ამჟამად კომისარი თბილისში იმყოფება (ბ.ჩხიკვიშვილი, ბათუმის ოლქის საგანგებო რწმუნებულის მოვალეობათან ერთად ასრულებდა ქ. თბილისის თავის მოვალეობასაც-ო.გ) და როდესაც ის ბათუმში დაბრუნდება, მასთან ამ საკითხებზე გვექნება საუბარიო. გიზო ანჯაფარიძის აზრით, ქალაქის საბჭოს აქვს მხოლოდ საკითხის დასმის უფლება, მაგრამ გადაწყვეტა ამ საკითხისა უკვე თბილისის ხელისუფლების მოვალეობაში შედიოდა"[აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 704, ფურც. 44-48].

ავტონომიის საკითხი კიდევ გახდა საქალაქო საბჭოს სხდომის მსჯელობის საგანი. ამ საკითხზე გამართულმა დებატებმა მთელი ქალაქი მოიცვა. ბოლოს კომისარმა ჩხიკვიშვილმა წერილით აცნობა საქალაქო საბჭოს, რომ ჯერ უნდა ჩატარდეს მოსახლეობის გამოკითხვა, როდესაც თავის დროზე მთავრობას ხელთ ექნება ასეთი გამოკითხვის შედეგები, მაშინ შეიძლება ამ საკითხის ირგვლივ საუბარიო.

თანდათან დაიწყო ბათუმის ოლის მთელ ტერიტორიაზე სახელისუფლო ორგანოების ჩამოყალიბება. ეს პროცესი მტკიცენული იყო. ბევრ ადგილას ხალხი „მტრულად განიწყო" მენშევიკური ხელისუფლებისადმი. ამ მიმართულებით უნდა ითქვას, რომ ხელისუფლებამ დაუშვა შეცდომა. შეარჩია ისეთი კადრები, რომლებიც ვერ იდგნენ მოწოდების სიმალლეზე. განსაკუთრებით დაიძაბა ვითარება ართვინის ოლქში, სადაც უფროსად დაიიშნა პოლკოვნიკი წულუკიძე, რომელსაც არც თუ ისე სახარბიელო წარსული ჰქონდა. წულუკიძის დანიშვნა ერთსულოვნად არ მომხდარა, რადგან მას მოწინააღმდეგეები გამოუჩნდნენ. ისინი აღიშნავდნენ, ასეთ რთულ ადგილას, როგორც ართვინია, ამ კაცის დანიშვნა ყოვლად გაუმართლებელია. ამ სიტყვების სისწორე მოგვიანებით გამოჩნდა, როდესაც წულუკიძის მოუქნელი პოლიტიკის გამო, ართვინის ოლქი კინაღამ „მთლიანად დაიკარგა". აი, რას წერდნენ ართვინის ოლქიდან ბათუმის საგანგებო კომისარს: „თქვენ მიერ დანიშნული წულუკიძე შეუფერებელია თანამდებობისათვის. ეს კაცი ასევე უნიჭოა ადმინისტრაციულ საქმიანობაში. მას აქვს

ძალიან ბევრი შეუფერებელი უარყოფითი თვისება. არის უხეში და მოუქნელი. ბილწისტყვიანობს, ადმინისტრაცია აავსო უსაქმური ხალხით, რომლებიც პირწავარდნილი მექრთამეები არიან, ყოვლად აღმაშფოთებელია მილიციის თვითნებობა, რომელთა მხრიდან ხალხის შევიწროვება ჩვეულებრივი მოვლენაა... თუ ეს კაცი არ მოშორდა ართვინს, იცოდეთ, ართვინში გამოუსწორებელი მდგომარეობა იქნება" [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 706, ფურც. 14]. მიუხედავად ასეთი გამაფრთხილებელი შეტყობინებისა, ბათუმის ოლქის ხელისუფლებამ ის უყურადღებოდ დატოვა. ამ უყურადღებობამ კი გამოიღო თავისი შედეგები. 1920 წლის აგვისტოს ბოლოს, ართვინის ოლქის ადმინისტრაციულ შენობასთან მივიდა ხალხის ჯგუფი და უფროსისაგან მოითხოვა პირველადი მოთხოვნილების საქონელზე ფასის დაკლება, მაგრამ იმის ნაცვლად, რომ ხალხისთვის მოესმინათ და მდგომარეობის გამოსწორებაზე ერთად ეზრუნათ, ხალხს მილიცია მიუსიეს და ძალის გამოყენებით გარეკა. ეს ფაქტი შემდეგ გახდა დრამატული მოვლენების განვითარების მიზეზი. სადამოს ადმინისტრაციულ შენობას თავს დაესხა რამდენიმე ათეული შეიარაღებული პირი და ცეცხლი გაუხსნა შიგ მყოფთ. ამას შედეგად ის მოჰყვა, რომ ერთი ადამინი მოკვდა, ხოლო რამდენიმე კი დაიჭრა. შემდეგ ეს შეიარაღებული ჯგუფი გაემართა ყაზარმებისაკენ, სადაც გვარდიელები იყვნენ დაბანაკებულნი და იმათ ცეცხლი გაუხსნეს. ატყდა ორმხრივი სროლა. ბევრი დაიღუპა, რამდენიმე ათეულები კი დაიჭრა. ვითარება მეტად კრიტიკული შეიქმნა, მაგრამ ისევ გონებამ გაიმარჯვა. ადგილობრივი მაჰმადიანების მხრიდან, რამდენიმე ცნობილმა პიროვნებამ, აიძულა თავისიანები ცეცხლი შეეწყვიტა. ეს მოთხოვნა შესრულდა. შედეგ ეს პიროვნებები გაემართნენ ოლქის უფროსთან შეხვედრაზე. წულუკიძე დამფრთხალი, იძულებული იყო დათანხმებულიყო მათი მოთხოვნის შესრულებაზე. ისარგებლეს რა ამით, რომ ოლქის ხელისუფლება უუნარო აღმოჩნდა, დაიწყო თურქი ემისრების ენით აუწერელი, თავგასული პარპაში. ისინი დაუფარავად მოძრაობდნენ მთელ ართვინში და ატარებდნენ ანტიქართულ აგიტაციებს. უფრო მეტიც, ემისრები ისე გათავხედნენ, თვით უფროსის შენობიდან რამდენიმე ათეულ მეტრშიც კი მოსახლეობასთან ატარებდნენ საუბრებს ადგილობრივ მაჰმადიანებში და ხალხს მოუწოდებდნენ თურქეთთან შეერთებაზე. ხოლო ოლქის ხელმძღვანელობა კი ვითომ ვერაფერს ამჩნევდა და, რაც უფრო ყველაზე მეტად აღმაშფოთებელი იყო, იარაღითა და ტყვია-წამლით უკანონოდ ვაჭრობდა. ამ ბინძურ საქმეში გარეულნი იყვნენ ყველანი დაწყებული ოლქის უფროსიდან დამთავრებული რიგით გვარდიელამდე. ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა, რომ იმ დროისათვის იარაღი უფრო იოლად იშოვებოდა, ვიდრე კვების პროდუქტი. იარაღით ვაჭრობა გახდა შემოსავლის ერთ-ერთი წყარო, ხოლო შედეგი ამ წინდაუხედავი პოლიტიკისა ის იყო, რომ 1920 წელის 6 სექტემბერს ართვინში, დღისით, ხალხის თვალწინ დახოცეს ოთხი ქართველი მილიციელი, მკვლელები მიიმაღნენ. მოსახლეობისათვის ცნობილი იყო ის ადგილი, სადაც ისინი მიიმაღნენ, მაგრამ იმ ხანად არაპოპულარული იყო ხელისუფლება ხალხის თვალში, რომ მას არავინ არ აცნობა მკვლელების ადგისამყოფელი. თუმცა მთავრობამ ანონიმური შეტყობინებიდან მაინც გაიგო მათი სამალავი, მაგრამ ბანდები ისე იყვნენ შეიარაღებულნი, რომ ხელისუფლებამ ვერ შეძლო ჯარის გაგზავნა, ისინი შიშობდნენ, რომ წინააღმდეგობა დიდი იქნებოდა. აი, ასეთი მდგომარეობა იყო შექმნილი ართვინში უნიჭო ხელისუფლების „ძალისხმევით". თვით ადგილობრივი სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაცია იძულებული გახდა, რომ ეღიარებინა: „ართვინს მოვლა სჭირდება და თუ არ შეიცვალა იქ მმართველობის სტრუქტურა, მდგომარეობა უმართავი გახდება" [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 714, ფურც. 26].

ასეთი მდგომარეობა იყო შექმნილი კინტრიშის (ქობულეთის - ო.გ.) რაიონშიც. აქ კიდევ უფრო მძიმე და აუტანელი მდგომარეობა იყო. შეიძლება ითქვას, რომ ქობულეთი მტრების სახიფათო გავლენის ქვეშ მოექცა. ბათუმის ოლქის ადმინისტრაციამ ვერ

მოახერხა ქობულეთის რაიონის სახელისუფლო მმართველობის ჩამოყალიბება-განმტკიცება. მათ მხოლოდ ქობულეთში შეძლეს სახელისუფლო ორგანოს შექმნა, მაგრამ ამ ხელისუფლების ძალაუფლება ქობულეთს იქით საერთოდ არ ვრცელდებოდა. ქობულეთის სოფლებში არ არსებობდა არავითარი სახელისუფლო სტრუქტურა. აქ არც სოციალისტური ორგანიზაცია იყო ძლიერი. იყო მხოლოდ აგიტატორების მცირე ჯგუფი., რომელიც ვერავითარ გავლენა ვერ ახდენდა მოვლენათა მსვლელობაზე. სამაგიეროდ, ისე როგორც ართვინში, აქაც ძლიერი იყო თურქოფილური ელემენტები, რომლებიც თავისუფლად მოქმედებდნენ. განსაკუთრებით გამოირჩოდა პროთურქული ორგანიზაცია „სედაი მილეთი“. შეიძლება ითქვას, რომ ქობულეთის რაიონში, ხელისუფლების უუნარობის გამო, ნამდვილ ხელისუფლებას ეს ორგანიზაცია ფლობდა. ხალხი უფრო მეტად მასთან მიდიოდა, ვიდრე ლეგიტიმურ ხელისუფლებასთან. რაიონის ცენტრში, ერთ-ერთ მოსახლესთან იყო ამ ორგანიზაციის შტაბ-ბინა, ხოლო მათი ფილიალები ქობულეთის სოფლებში იყო მოფენილი. „სედაი მილეთის“ ხელმძღვანელი პირწავარდნილი ანტიქართველი ხასან ეფენდი ბუღარ-ოღლი იყო. 1920 წლის 29 აგვისტოს ქობულეთში შედგა ამ ორგანიზაციის შეკრება. შეკრების შესახებ აცნობეს ადგილობრივ ხელისუფლებას, მაგრამ ამ უკანასკნელმა არ გაატარა არავითარი ღონისძიება შეკრების ჩასაშლელად. შეკრებაზე სიტყვით გამოსულებმა: ბუღარ-ოღლიმ, ახმედ ჩემი ოღლიმ, ენვერ ეფენდი ოღლიმ, სულეიმან ცეცხლაძემ, ისმაილ ბერიძემ, ხასან ოღლი კობახიძემ და სხვებმა ისაუბრეს იმ სიტუაციაზე, რომელიც ქობულეთში შეიქმნა. აღნიშნეს, რომ მათთვის მიუღებელია გურჯების ხელისუფლება, რადგან ეს არა მაჰმადიანურია, ხოლო ბუღარ-ოღლიმ თქვა, რომ ხელისუფლება დროებითია და მას დიდი ხნის მოქმედების საშუალება არ ექნება. მანვე ისიც აღიარა, რომ აუცილებელია მოსახლეობაში აგიტაციის გაძლიერება და ხალხის დარწმუნება იმაში, რომ თურქეთი მალე შეძლებს ამ მხარის შეერთებას. აქვე, ერთერთმა თურქოფილმა ხასან ოღლი კობახიძემ ქართულ ხელისუფლებას „მატყუარა“ უწოდა. რადგან ის ხალხს დაპირდა ავტონომიას და არაფერი გაუკეთებია, ხოლო სულეიმან ცეცხლაძემ კი ცეცხლზე ნავთი დაასხა და თქვა, რომ მე იმიტომ შემოვედი ამ ორგანიზაციაში (ე.ი სედაი მილეთში-ო.გ) დავინახე ჭეშმარიტი სიყვარული თავისი ხალხისა და მჯერა, თუ თურქეთი კვლავ შემოიერთებს ჩვენს მხარეს, ის გურჯებივით ხალხს კი არ მოატყუებს, არამედ შეასრულებს იმას, რასაც დაპირდა, მხედველობაში მაქვს ჩვენი მხარისთვის ნამდვილი ავტონომიის მიცემაო. ამ შეკრებაზე გადაწყვიტეს, რომ ორგანიზაციის სახელით ადგილობრივ ხელისუფლებასთან მისულიყო მისი რამდენიმე წევრი და მათთვის გადაეცათ „ადგილობრივი მაჰმადიანების მიმართვა“ მართლაც, 10 სექტემბერს „სედაი მილეთელები“ ეახლნენ ქობულეთის რაიონს უფროსს და მოითხოვეს, რომ ქობულეთის რაიონში ხელისუფლების ორგანოებში სამუშაოდ შეეყვანათ მათი წარმომადგენლებიც. ეს მოთხოვნა უფროსმა კატეგორიულად უარყო. უფრო მეტიც, მან საშინელი წინდაუხედავი ნაბიჯი გადადგა და ამ „პროვოკატორების“ დაპატიმრების ბრძანება გასცა. ისინი დააკავეს, მაგრამ ბოლოს რაიონის უფროსი თავისიანებმა დაარწმუნეს, რომ ამ ნაბიჯით შეიძლება სისხლისღვრა მომხდარიყო და თხოვეს მათ დაკავებულების განთავისუფლება. ისინი გაათავისუფლეს. თუმცა ამ წინდაუხედაობამ მართლაც ცუდი როლი ითამაშა. საქმე იმაშია, რომ დაპატიმრებისას მილიციონრებმა მათ შეურაცყოფა მაიყენეს, ხოლო ერთი მათგანი, გვარად მუჰამედ ბალაძე კი სასტიკად სცემეს. ამის შემდეგ მოხდა არა ერთი აღმამფოთებელი ფაქტი. დაიწყეს სოფლებში პროკლამაციების გაკვრა, სადაც ხალხს მოუწოდებდნენ აჯანყებისაკენ. ასეთი პროკლამაციები დიდი რაოდენობით გააკრეს სოფლებში: ხინოში, ჭახათში, კოხში, ცხემლოვანში და სხვაგან. აგიტატორები სოფლებში ღიად ატარებდნენ მიტინგებს და მოსახლეობას დაუმორჩილებლობისაკენ მოუწოდებდნენ. მაგალითად 1920 წლის 16 სექტემბერს სოფელ ხუცუბანში ჩატარებულ მიტინგზე „სედაი მილეთელებმა“ მოსახლეობას

მოუწოდეს შეიარაღებისაკენ და ხმა გაავრცელეს, რომ თურქეთის ჯარი მალე ბათუმში შემოვა და ჩვენი კუთხე კვლავ ჩვენს „თანამომხმეებს“ შეუერთდებაო. აქვე მიტინგზე გამოსულმა ხუსეინ მოწყობილმა ხალხს უთხრა, რომ დღეიდან ხუცუბანში ხელისუფლება მთლიანად გადადის ადგილობრივი ორგანიზაციის ხელში (ე.ი. „სედაი მილეთის“ ხელში-ო.გ.) და ყველას ვთხოვ საჭიროებისათვის მას მიაკითხოხო. ხოლო ის, რაც 27 სექტემბერს მოხდა სოფელ კოხში, წარმოადგენდა ენით აუწერელ ძალადობას. ამ ძალადობის გაჩაღებაში თანაბარი წვლილი მიუძღვით როგორც მილიციელებს, ასევე „სედაი მილეთის“ აგიტაციით მოწამლულ მოსახლეობას. კოხელ გლეხს, გუნთაიშვილს, მილიციონრებმა შეურაცხყოფა მიაყენეს, რის საპასუხოდ მან ისინი მოკლა, ხოლო შემდეგ მათ ყელი გამოჭრა. ამ ამბავმა სულით ხორცამდე შეძრა მთელი ქობულეთი. ქობულეთიდან კოხში გაიგზავნა რაზმი, მაგრამ სოფლის შესასვლელში მათ ცეცხლი გაუხსნეს და კიდევ ორი მილიციონერი მოკლეს. ამან კი ისე აღაშფოთა მილიციონრები, რომ მათ დაკარგეს მოქმედების ყოველგვარი კონტროლი. მათ ბოროტებას საზღვარი არ ქონდა. გადაწვეს რამდენიმე სახლი, მოკლეს სამი კაცი. დააპატიმრეს და ხალხი იმით დააშინეს, რომ უარესი დღე დაადგებოდათ, თუ „მტრების საქმეს“ გააკეთებდნენ. პოლიტიკური სიტუაცია იმდენად დაიძაბა, რომ საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ აქ მდგომარეობის გამოსარკვევად მიავლინა პეტრე გელეიშვილი, რომელმაც ბათუმის ოლქში 12 დღე დაჰყო. შეხვდა ადგილობრივი მოსახლეობის წარმომადგენლებს და ნოე ჟორდანიას სახელზე დაწერა ვრცელი მოხსენებითი ბარათი, სადაც სასტიკად გააკრიტიკა ადგილობრივი ხელისუფლება უმოქმედობისათვის, თუმცა პეტრე გელეიშვილი თავის მოხსენებით ბარათში ნაკლებად ცდილობს დაასახელოს ის მიზეზები, რომლებმაც ბათუმის ოლქში ასეთი მდგომარეობა შექმნა. სოფელ კოხში დატრიალებულმა ტრაგედიამ კიდევ უფრო დაძაბა მდგომარეობა, მაგრამ ბევრი მათგანი დააშინა კიდევ. გაჩნდა იმის შიშიც რომ ხელისუფლებას შეუძლია სათანადოდ იმოქმედოს **[სილაგაძე, გურული, 1998:34]**.

1920 წლის 30 სექტემბერ ქობულეთში დააკავეს რამდენიმე შეიარაღებული პირი, ერთი მათგანი ახმედ ოღლი თურქეთის ემისარი აღმოჩნდა. 4 ოქტომბერს ქობულეთის მილიციამ არ მისცა „სედაი მილეთელებს“ მიტინგის ჩატარების უფლება, ხოლო ორგანიზაციის ორი წევრი კიდევაც დააპატიმრა. ამის შემდეგ ქობულეთის სოფლებში დააგზავნა თავისი მომხრეები, რომლებმაც დაიწყეს მოსახლეობაში ახსნა-განმარტების ჩატარება. ზოგ სოფელში მაგალითად ბობოყვათში, ასეთ აგიტაციას წარმატება ხვდა წილად, აქ შეიქმნა ქობულეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ბობოყვათის განყოფილება.

მთვარობამ ხალხის გულის მოგების მიზნით დაიწყო მოსახლეობაში პროდუქტების დარიცხვა. ამ საქმეში ჩართეს ადგილობრივი მაჰმადიანებიც. ხალხის ღატაკ ფენას უფასოდ დაურიგეს შაქარი, ფქვილი, ბრინჯი და სხვ. ასეთი ნაბიჯები კარგი და მისასალმებელი იყო, მაგრამ მდგომარეობის საბოლოოდ გამოსწორება მაინც ვერ მოხერხდა, რადგან დიდი ხნის განმავლობაში წარმართულმა ანტიქართულმა მუშაობამ უარყოფითი დაღი დაასვა აქაური მოსახლეობის დიდი ნაწილის მსოფლმხედველობას. სწორედ ამ დროს ბაქოში გაიმართა ყრილობა, რომელიც მიემძვნა ერთიანი მაჰმადიანური სახელმწიფოს შექმნას. ამ ყრილობას ესწრებოდნენ აჭარელი სედაი მილეთელები ცნობილი ბუდაროღლის მეთაურობით და შემდეგ უკან დაბრუნებისას მათ დაიწყეს ბაქოში მიღებული დადგენილების დებულებების პროპაგანდა. ასევე აქ თავისუფლად ეწეოდა აგიტაციას სედაი მილეთელი ხოჯა ქათამაძე, რომელიც ბოლშევიკებმა ფულით მოისყიდეს და დაავალეს „ქართველების“ (ე.ი. მენშევიკების ო.გ.) წინააღმდეგ აგიტაციის ჩატარება. უფრო რთული ვითარება იყო ხულოში, ქედაში, სადაც ცხოვრობდნენ აშკარა თურქოფოლებიც. ხულოში, მართალია შეიქმნა მილიცია, ჯარმა დაიწყო საზღვრების დაცვა, მაგრამ ეს არ აღმოჩნდა საკმარისი მდგომარეობის

გამოსასწორებლად. სამწუხაროდ, აქაც ადგილი ჰქონდა იგივე შეცდომებს მმართველობაში, რამაც სხვაგან იჩინა თავი. ადგილობრივი ადმინისტრაცია ვერ აღმოჩნდა მოწოდების სიმაღლეზე სიტუაციის დასარეგულირებლად. კომისარი გოგელია იმდენად უხეში პიროვნება იყო რომ ის ხულოში ყველას სძულდა. მისი მხრიდან ადამიანების ფიზიკური შეურაცხყოფა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო. ის ხშირად ან თვითონ სცემდა და უსწორდებოდა ხალხს, მათ შორის მოხუცებს, ან მილიციას ამლევდა ნებართვას ასეთი მოქმედებისათვის. ამიტომ იყო, რომ ხალხი ზიზღით უყურებდა ადმინისტრაციას და მათ არავინ ეკარებოდა. ხულოს სოფლები კი საერთოდ მოწყვეტილი იყვნენ ცენტრს. იქ არავითარი ხელისუფლება არ არსებობდა და აქაურ ხელისუფლებას წარმოადგენდნენ ხოჯები, მოლები და თურქების ემისრები, რომლებიც მიუხედავად საზღვრის ვითომდა დაცვისა, აქ თურქეთიდან თავისუფლად გადმოდიოდნენ. ხულოს რაიონის ადმინისტრაციის უმოქმედობაზე უკმაყოფილებას გამოთქვამდა ბათუმის ოლქის ახლად დანიშნული კომისარი გრ. გიორგაძე (გიორგაძემ ჩიკვიშვილი შეცვალა- ო.გ.) რომელიც კიდევაც აღნიშნავდა, რომ ხულოში და სხვაგან ჩვენი ხელისუფლება არ არსებობსო [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 716, ფურც. 62].

ასეთივე მდგომარეობა იყო შექმნილი ქედაში, სადაც ხელისუფლება ქედის იქით ვერ აკონტროლებდა მდგომარეობას. 1920 წლის 20 სექტემბერს ქედაში გამარცხეს ბათუმიდან აქაური ჩინოვნიკებისადმი ხელფასის დასარიგებლად გაგზავნილი ფოსტა. მმართველებს დაედევნენ და სოფელ ცხმორისთან დაეწიენ, მაგრამ მმართველებმა შეიარაღებული წინააღმდეგობა გაუწიეს და შეძლეს მიმალვა. კომისარმა საგანგებო წერილით აცნობა ქედის ადმინისტრაციის უფროსს, რომ დაუყოვნებლივ მოემბნა მმართველები და სამაგალითოდ დაესაჯა ისინი. რატომღაც აქ გაახსენდათ ეგზეკუციის წესი. მმართველთაგან ერთ-ერთი ღურსუნ ბერიძე იყო ზვარედან, ადმინისტრაციამ ზვარეში, ბერიძის ოჯახში გაგზავნა მილიცია და ოჯახის წევრებს დაავალა, რომ მათ თვითონ შეეპყროთ მმართველი და ხელისუფლებისათვის გადაეცათ, მაგრამ ეს მათ ვერ შეძლეს, ამის გამო ოჯახის უხუცესი წევრი დააპატიმრეს და საპრობილეში ჩასვეს, ხოლო სოფელში კი მილიციის რაზმი ჩააყენეს. მიუხედავად ამისა, მათ მაინც ვერ შეძლეს მმართველების შეპყრობა. უნდა აღინიშნოს, რომ იმჟამად ძნელდებოდა ბათუმიდან დახმარების გაწევის ორგანიზება. ეს გამოწვეული იყო სატრანსპორტო საშუალების უქონლობით, ხოლო ბევრ დასახლებულ პუნქტში მისასვლელი გზა ისეთი უვარგისი იყო, რომ იქ მისვლა თითქმის შეუძლებელი იყო, განსაკუთრებით წვიმიან ამინდებში. ამიტომ ვერ ხერხდებოდა ცენტრიდან დახმარების დროული გაწევა, ხოლო ადგილებზე არ იყო საკმარისი ძალები მდგომარეობის დასარეგულირებლად. ბევრი სასწრაფო შეტყობინება დამხმარე ძალების დაუყოვნებლივ გამოგზავნის შესახებ უპასუხოდ რჩებოდა. სწორედ ზემოთ აღნიშნული მიზეზების გამო, მაგალითად, 1920 წლის 4 ოქტომბერს ართვინიდან ბათუმის ოლქის კომისარს სასწრაფოდ აცნობეს ყაჩაღთა ჯგუფის ასალაგმავად დამხმარე ძალების გამოგზავნის შესახებ, მაგრამ ბათუმიდან ვერ გაიგზავნა ეს ძალები. ბათუმის ოლქის ხელისუფლება, რომელიც, რა თქმა უნდა, სოციალ-დემოკრატიული იყო, ცდილობდა სოციალ-დემოკრატიული იდეები გაეტარებინა თავის საქმიანობაში. ასეთი იდეები კი მიუღებელი აღმოჩნდა ადგილობრივი მოსახლეობის გარკვეული ნაწილისათვის, რომლებიც რეაქციული სამღვდელეოებისა და ბეგების ზეგავლენის ქვეშ იყვნენ მოქცეულნი. ამიტომაც ხელისუფლება ნაკლები პოპულარობით სარგებლობდა. მთელი 1920 წლის აგვისტო-სექტემბრის დასაწყისში ხელისუფლება დაკავებული იყო მოსამზადებელი სამუშაოებით მე-2 ინტერნაციონალის ბელადების ჩამოსვლასთან დაკავშირებით. იყო გაუთავებელი მიმოსვლები თბილისიდან ბათუმში. სტუმრების დასახვედრად დგებოდა გეგმის სხვადასხვა ვარიანტები. ნაწილდებოდა ფუნქციები, რომლებიც ხშირად იცვლებოდა. ამ ხნის განმავლობაში მთავრობას სხვა საქმეებისათვის არ ეცალა

და სწორედ ამ პერიოდს ემთხვევა სხვადასხვა ხასიათის გართულებაც ბათუმის ოლქში. ისიც უნდა ითქვას, რომ ბოლშევიკებიც ცდილობდნენ თავისი წვლილის შეტანას ამ საქმეში. ისინი ხშირად თანამშრომლობდნენ კიდეც. ამაზე მეტყველებს არაერთი საარქივო დოკუმენტი. უფრო მეტიც, ამ შეხვედრებისადმი მიძღვნილ თათბირებზე ხშირად ბოლშევიკებიც კი მონაწილეობდნენ. ასე რომ არ არის სწორი მტკიცება, თითქოსდა ბოლშევიკები თავიდანვე მტრულად იყვნენ განწყობილნი ამ აქციისადმი, რასაც თავის დროზე ამტკიცებდნენ საბჭოთა ისტორიოგრაფიის წარმომადგენლები [ვადაჭკორია, 2006:78].

1920 წლის 14 სექტემბერს ბათუმში ჩამოვიდნენ მე-2 ინტერნაციონალის ბელადები მაკდონალდი, ვარდერველდე, რენოდელი, დე ბრუკერი, გიუსმანი და სხვები. მათ დიდებული შეხვედრა მოუწყვეს. ბათუმის ქუჩები საზეიმოდ იყო მორთული. უკრავდა მუსიკა. ხალხი გარეთ იყო გამოფენილი. გაიმართა სახელდახელო მიტინგი, რომელშიც სტუმრებმაც მიიღეს მონაწილეობა. რენოდელმა მადლობა მოახსენა ქართველ სოციალ-დემოკრატებს იმ ღვაწლისათვის, რომელიც მათ გასწიეს სოციალ-დემოკრატიული იდეების ცხოვრებაში გატარებისათვის. ასეთივე სამადლობელი სიტყვებით გამოვიდნენ ვანდერველდე, მაკდონალდი და სხვ. ისინი აღფრთოვანებას ვერ მალავდნენ იმ წარმატების გამო, რომელიც ქართველმა სოციალისტებმა მოიპოვეს. ერთ-ერთ შეხვედრაზე, ქალაქის სათათბიროში, რომელსაც ესწრებოდა გიუსმანი, სიტყვით გამოვიდა ადგილობრივი ბოლშევიკი ვოლკოვი, რომელმაც ამ მომენტს ღირსშესანიშნავი და ყველა თარიღისაგან გამორჩეული უწოდა. ამის შემდეგ მეორე ინტერნაციონალის ბელადები თბილისში გაემართნენ. მათ ბათუმიდან დიდებული გაცილება მოუწყვეს. ასეთივე შეხვედრა და გაცილება მოუწყვეს მოგვიანებით ცნობილ სოციალ-დემოკრატ კარლ კაუცკის [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 716, ფურც. 69-75].

11] ვითარება კი ბათუმის ოლქში კვლავ დამაბული იყო. განსაკუთრებით, მძიმე მდგომარეობა შეიქმნა 1920 წლის ოქტომბრის ბოლოს. სწორედ ამას მიეძღვნა 1920 წლის 2 ნოემბერს საქალაქო საბჭოს საგანგებო სხდომა. სხდომაზე ვრცელი მოხსენებით გამოვიდა ბათუმის მილიციის უფროსი, რომელმაც კრიტიკული უწოდა ბათუმში შექმნილ კრიმინოგენურ ვითარებას. მმოხსენებიდან ცნობილი გახდა, რომ მარტო ოქტომბრის თვეში ადგილი ჰქონდა მკვლელობის ათ შემთხვევას, ხოლო მარცვა კი ყოველდღიური მოვლენა იყო და არ ჩანდა მდგომარეობის სტაბილიზაციის შესაძლებლობა. მილიციის უფროსის მოხსენებით აღშფოთებული ქალაქის მოურავი გიზო ანჯაფარიძე გაოცებას ვერ მალავდა და ამბობდა, რომ „პირდაპირ განსაცვიფრებელია, თურმე ამდენ ხანს სულ ტყუილად შეგვინახავს მილიციის ის უზარმაზარი შტატი, რომელიც ბათუმშია. თურმე ის დიდი რაოდენობით თანხა რომელიც მილიციის შესანახად იყო გამოყოფილი, წყალში გადაგვიყრია. იმის მაგივრად, რომ მილიციის უფროსი გზებს ეძებდეს ამ კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსაყვანად, აცხადებს, რომ ვერ მოვახერხებ სტაბილიზაციასო. ე.ი. პირდაპირ გვეუბნება, რომ მუშაობა არ შემოიძლია და გადამაყენეთო, რა თქმა უნდა, ჩვენც ამასვე გავაკეთებთ”. თათბირზე გიზო ანჯაფარიძის პოზიცია გაიზიარეს კაპიტონ გოგოლაძემ, რომელმაც მილიციის უფროსის განცხადებას უპრინციპო უწოდა და დაეთანხმა მის გადაწყვეტილებას, ხოლო ზ.ბ. აბაშიძემ აღნიშნა რომ „მილიციაში მდგომარეობა საგანგაშოა. ცოტა საეჭვოდ ჩანს, სად წავიდა ის თანხები, რომელიც მილიციას უნდა მოხმარებოდა. მილიცია უხელფასობას ჩივის და მათი მხრიდან კანონის დარღვევები, ჩვეულებრივი მოვლენაა.

ამას ადასტურებს არა ერთი შეტყობინება. რომელიც ჩვენს სახელზე თითქმის ყოველდღიურად შემოდის”. მიიღეს დადგენილება. ამ სხდომაზე მილიციის უფროსი არ გაუთავისუფლებიათ, უკანასკნელად გააფრთხილეს და აღნიშნეს, რომ ამ საკითხს

რამდენიმე კვირაში კვლავ დაუბრუნდებოდნენ [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 716, ფურც. 80-84].

1920 წლის 19 ნოემბერს გაიმართა კიდევ ერთი სხდომა, რომელსაც ოლქის საგანგებო კომისარიც ესწრებოდა. გგანიხილეს საკითხი ბათუმში სასურსათო მდგომარეობის შესახებ. ამ საკითხზე მოხსენებით გამოვიდა ბათუმის სასურსათო კომისიის თავმჯდომარე პეტროსიანი. მისი მოხსენებიდან ნათელი გახდა, რომ სასურსათო მდგომარეობა კატასტროფულია. სპეკულანტები თავს ლაღად გრძნობდნენ და ითბობდნენ ხელს ხალხის გაჭირვებაზე. ამით სარგებლობდნენ ავისმზრახველები და ცდილობდნენ სოციალური საკითხების მოუწესრიგებლობა თავისი პოლიტიკური მიზნებისთვის გამოეყენებინათ. ოლქის კომისარი დაემუქრა, რომ ყველა პროვოკატორს და შანტაჟისტს დააპატიმრებდა, ხოლო სასურსათო კომისიის თავმჯდომარეს უსაყვედურეს პასიურობა, უპასუხისმგებლობა, უინიციატივობა და მასვე დაავალეს, რომ დაეწყო დაუყოვნებლივ მუშაობა მდგომარეობის გამოსასწორებლად. ქალაქის მოურავს კი სთხოვეს, რომ პირადად ეხელმძღვანელა კომისართან ერთად ამ საქმისათვის და შედეგები მოეხსენებინა უახლოეს დროში. ასეთი შეკრებები ბევრი იყო, ისინი სხვადასხვა პრობლემატურ საკითხებს ეხებოდა. მაგრამ, სამწუხაროდ ნაკლები იყო გამოსწორების შემთხვევები. ვითარება კი ბათუმის ოლქში კვლავ დამაბული იყო [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 718, ფურც. 70-73].

ყურადსაღებია ერთი გარემოება. ბათუმის ოლქის ხალმმღვანელობა, რატომღაც, ერიდებოდა ადგილობრივი მაჰმადიანი ინტელიგენციის წარმომადგენლებს. უპირველეს ყოვლისა, ეს ითქმის სამუსლიმანო საქართველოს განმათავისუფლებელი კომიტეტის წევრებზე. ისინი, გაუგებარი მიზეზების გამო არ ჩართეს სახელმწიფო საქმიანობაში. მართალია პროგრესული მაჰმადიანი მოღვაწენი, რომლებსაც ლომის წილი მიძღვოდათ ბათუმის ოლქის დედასამშობლოსთან დაბრუნებაში, ამის გამო უკმაყოფილონი იყვნენ, მაგრამ ამ უკმაყოფილებას აშკარად არ გამოხატავდნენ. ამაზე მეტყველებს აჭარის მეჯლისის წევრების შეხვედრა ბათუმის ოლქის საგანგებო კომისართან და ქალაქის მოურავთან. შეხვედრაზე ისაუბრეს ოლქის წინაშე მდგომ საჭირობოროტო საკითხებზე და რა თქმა უნდა, ბათუმის ოლქის პოლიტიკურ სტატუსზე საქართველოს შემადგენლობაში. გიზო ანჯაფარიძემ აღნიშნა, რომ ამ მიმართულებით მიმდინარეობს მუშაობა და როდესაც მთელი საქართველო შედარებით სტაბილურ მდგომარეობაში აღმოჩნდება, ხელისუფლება ცენტრში ამ საკითხებს დაუბრუნდება და დადებითად გადაწვეტს მასსო.

ყველაზე საშიში კი გახლდათ ბოლშევიკების პროვოკაციული, ანტისახელმწიფოებრივი მოქმედებები, რომელთა შეჩერება სულ უფრო შეუძლებელი ხდებოდა. მათი გააქტიურება თვალსაჩინო გახდა 1920 წლის დეკემბრიდან. ისინი ეწეოდნენ აშკარად ძირგამომთხრელ საქმიანობას ხელისუფლების წინააღმდეგ და ამ საქმეში მათ აქეზებდა საბჭოთა რუსეთი და მისი აგენტი საქართველოში სერგი კიროვი. ხშირად იმართებოდა მიტინგები, ვრცელდებოდა ანტისამთავრობო პროკლამაციები. ბოლშევიკები საქართველოს მტერთანაც არ ერიდებოდნენ კავშირის შეკვრას. მათ `სედაი მილეთის` ორგანიზაციას თანაგრძნობა გამოუცხადეს და თანხმობა განაცხადეს მათთან ერთად ებრძოლად ხელისუფლების წინააღმდეგ. ბოლშევიკების აღვირახსნილი მოქმედება იმდენად აუტანელი გახდა, რომ 1920 წლის დეკემბრის დამდეგს კომისრის განკარგულებით დააპატიმრეს ბოლშევიკების ბათუმის კომიტეტის მთელი შემადგენლობა. ასეთივე მდგომარეობა გაგრძელდა 1921 წლის იანვარში. უკვე ნათელი იყო, რომ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას აშკარა საფრთხე ემუქრებოდა წითელი რუსეთის მხრიდან. ამ დროს ბათუმის კომისარმა სასწრაფო შეტყობინება მიიღო საქართველოს ხელისუფლებისაგან, სადაც იყო მოთხოვნა, რომ ბათუმის ოლქს თავისი წვლილი შეეტანა რესპუბლიკის დამოუკიდებლობის დაცვის საქმეში

[საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი (შემოკლებით სცსსა), ფ. 1864, აღწ. 12, საქ. 624, ფურც. 32].

1921 წლის 16 იანვარს, საქალაქო საბჭოს სხდომაზე გადაწყდა, ქალაქის მოსახლეობაში გაძლიერებულიყო პროპაგანდისტული საქმიანობა, ყველგან უნდა ჩატარებულიყო ახსნაგანმარტებითი სამუშაოები, რომელსაც თავად ქალაქის მოურავი ჩაუდგებოდა სათავეში. დაიწყეს საინფორმაციო ბიულეტენების გაკვრა საზოგადოების თავშეყრის ადგილებში, კრებებისა და მიტინგების ორგანიზება. ხალხს მოუწოდებდნენ არ აყოლოდნენ პროვოკაციებს. უნდა შექმნილიყო მოხალისეთა რაზმები საქართველოს თავისუფლების დასაცავად.

1921 წლის 21 იანვარს, რევოლუციის მოედანზე შედგა დიდი მიტინგი, სადაც დაგმეს ბოლშევიკების ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობა. იყო მოწოდება სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაცვისაკენ. სიტყვაში გამოსულები აღშფოთებას ვერ მალავდნენ იმ გაუგონარი ღალატის გამო, რომელსაც ადგილი ჰქონდა საქართველოში. მიტინგზე მიიღეს რეზოლუცია, სადაც მხარს უჭერდნენ ხელისუფლებას და თანადგომას აღუთქვამდნენ მას. ეს რეზოლუცია გაიგზავნა დამფუძნებელი კრების სახელზე. ასეთი მიტინგები შედგა აგრეთვე 25 იანვარს, 30 იანვარს, 20 თებერვალს. აღსანიშნავია 1921 წლის თებერვლის დასაწყისში საგანგებო რწმუნებულის ჩასვლა ქობულეთში. ის შეხვდა ქობულეთელ გავლენიან მაჰმადიან მოსახლეობას და გააცნო ის საშიშროება, რომელიც შესაძლებელი იყო დამუქრებოდა მათ ქვეყანას. მან მიმართა შეკრებილებს და მოუწოდა, რომ თავისი წვლილი შეეტანათ სამშობლოს დაცვის საქმეში. აქ სიტყვით გამოვიდა ადგილობრივი მაჰმადიანი რეჯებ გოგიტიძე, რომელმაც აღნიშნა, რომ `ვერც ერთი დამპყრობელი ვერ შეძლებს ჩვენს ჩამოშორებას დედა_საქართველოსთან, ამიტომ ჩვენ, მაჰმადიანები, იარაღს მოვკიდებთ ხელს`.... მან გამოსვლა დაამთავრა შემდეგი სიტყვებით: `მახვილი მტერს გულში`. ამ შეკრებას ესწრებოდა ასევე `სედაი მილეთის` წევრი ახმედ ხალვაში, რომელმაც დახმარება აღუთქვა მთავრობას კრიტიკულ მომენტში. მანვე აღნიშნა, მთელი მაჰმადიანები გამოვალთ იარაღით ხელში მტრის წინააღმდეგ [სცსსა, ფ. 1864, აღწ. 12, საქ. 624, ფურც. 39-44].

ქობულეთის, ართვინის, ქედის, ხულოს რაიონების უფროსები იწვევდნენ კრებებს, ატარებდნენ სახელდახელო მიტინგებს, ეწეოდნენ აგიტაციას. განსაკუთრებით დიდი მიტინგი ჩაატარა ადმინისტრაციამ ქედაში 1920 წლის 9 თებერვალს. სიტყვით გამოვიდა კომისარი დოლიძე, რომელმაც ხალხს შეახსენა აჭარის წარსული და ისაუბრა იმ საფრთხეზე, რომელიც შეიძლება სულ მალე დამდგარიყო. მან ბოლოს ხალხს მოუწოდა, რომ შექმნილიყო გვარდია, რომელიც დაიცავდა ამ მხარეს და მტერს არ მისცემდა ოლქში თავისუფლად შემოსვლის საშუალებას. მანვე აღნიშნა, რომ `ვისაც სურს თავისი წვლილი შეიტანოს ქვეყნის დაცვის საქმეში, ყველას ვთხოვ მოზმანდეს ადმინისტრაციულ შენობაში, სადაც მიიღებს საჭირო მოწყობილობას. ვთხოვ ყველას, რომ ნუ დაიზარებთ და შეიტანეთ თქვენი წვლილი ამ დიდებულ მამულიშვილურ საქმეში`. ამ მიტინგზე სიტყვით გამოვიდა მაჰმადიანი ქართველი ალი ოსმან სურმანიძე, რომელმაც განაცხადა სურვილი გვარდიაში ჩაწერაზე და იქვე, ხალხის თვალწინ კიდევაც შეასრულა ეს. შემდეგ მან სხვებსაც მოუწოდა მისთვის მიებაძათ. ასეთივე მიტინგი ჩატარდა ხულოში, სადაც გამოითქვა გვარდიაში ჩაწერის სურვილი. [სცსსა, ფ. 1864, აღწ. 12, საქ. 624, ფურც. 57-66].

მიუხედავად ამისა, მდგომარეობა კატასტროფული შეიქმნა. უკვე იანვრის ბოლოს აშკარა გახდა, რომ საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოს დიდი საშიშროება დაემუქრა. 11 თებერვალს ლორეს რაიონში დაწყებული პროვოკაციული, ბოლშევიკური აჯანყება გახდა საბაზი წითელი რუსეთის მხრიდან აშკარა საომარი მოქმედების ესკალაციისა. დაიწყო სისხლისმღვრელი ბრძოლები საქართველოს დამოუკიდებლობის შესანარჩუნებლად. მიუხედავად ქართული ეროვნული გვარდიის მედგარი

წინააღმდეგობებისა, ცხადი შეიქმნა, რომ დამპყრობლები შეძლებდნენ ქართველი პატრიოტების წინააღმდეგობის დაძლევას. ეროვნული მთავრობა იძულებული გახდა 24 თებერვალს თბილისი დაეტოვებინა და ბათუმისკენ დაეხია.

25 თებერვალს წითელი არმია თბილისში შევიდა. საქართველოს ხელისუფლების უდიდესი გაჭირვებით ისარგებლა თურქებმა, რომელმაც საქართველოს დახმარების საფასურად არდაგანისა და ართვინის მხარეები მოითხოვა. ასევე აშკარა ღალატი ჩაიდინეს ბათუმელმა `სედაი მილეთელებმა`, რომლებმაც მოითხოვეს ბათუმის ოლქის მთლიანად თურქეთისათვის გადაცემა. მდგომარეობა უკიდურესად დაიძაბა 11 მარტს, როდესაც ბათუმთან თურქეთის ჯარი გამოჩნდა. ამ ჯარს შეხვედრა გაუმართეს `სედაი მილეთელებმა`. თურქეთის ჯარების უფროსთან შეხვედრაზე `სედაი მილეთის` წარმომადგენლები: ოსმან ოღლი, ხუსეინ ჩაშ ოღლი, იბრაიმ ევენ ოღლი და სხვები აღფრთოვანებას ვერ მალავდნენ `ამ უდიდესი ისტორიული მოვლენის გამო`, ხოლო ოსმან ოღლიმ კი განაცხადა, რომ `როგორც იქნა აღდგა ისტორიული სამართლიანობა და ამიერიდან ბათუმი და მისი მხარე სამუდამოდ უბრუნდება დედა_თურქეთს`. ჯარების უფროსი დაინტერესდა, თუ რა პოზიციაზე იდგნენ ბათუმელი ბოლშევიკები და დაუჭერდნენ თუ არა მხარს თურქეთს. ამაზე იგივე ოსმან ოღლიმ განაცხადა, რომ მას ჰქონდა პირადი შეხვედრა ბათუმელ ბოლშევიკებთან, მაგრამ უნდა აღინიშნოს, რომ აღფრთოვანებულნი არ არიან რუსი ბოლშევიკებით, რადგან მათ სურთ ბათუმში დამყარდეს საბჭოთა ხელისუფლება და ეს მხარე კვლავ რუსეთის შემადგენლობაში მოექცესო. იბრაიმ ოღლიმ კი აღნიშნა, რომ ბოლშევიკებისა და ქართველების (ქართველებში იგულისხმებოდა მენშევიკები _ ო. გ.) ნდობა არაფრით არ შეიძლებოდა და თურქეთის ჯარი უნდა დაყრდნობოდა ადგილობრივ მაჰმადიანებს, ხოლო იუნუს ჯაყელმა განაცხადა, რომ თურქეთის ჯარმა უნდა დაიწყოს დაუყოვნებლივ მოქმედება, ვიდრე ხელისუფლება `აგონიაშია`, დაგვიანება კი დამარცხების ტოლფასი იქნებაო [სცსსა, ფ. 1864, აღწ. 12, საქ. 624, ფურც. 74-78].

მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთ-საბჭოთა რუსეთის შეთანხმების საფუძველზე, ბათუმი საქართველოს (ე. ი. საბჭოთა საქართველოს) შემადგენლობაში უნდა დარჩენილიყო, თურქეთის ჯარმა მაინც მოახერხა მისი ანექსია. 17 მარტს, თურქეთის ჯარების სარდალმა ყარა ბექირ ფაშამ მოითხოვა ბათუმში ჯარების `განლაგების უფლება. მთავრობამ უარყო ეს წინადადება. იმდენად კრიტიკული მდგომარეობა შეიქმნა, იმდენად დიდი იყო ბათუმის და მისი ოლქის დაკარგვის საფთხე, რომ ნ. ჟორდანიამ თანხმობა განაცხადა წითელი ჯარისთვის ვაგონები გაეგზავნა ბათუმის გასანთავისუფლებლად, მაგრამ ეს დროს მოითხოვდა და საჭირო იყო დაუყოვნებლივ მოქმედება. ნ. ჟორდანიას თანხმობით ციხიდან გაანთავისუფლეს ყველა ბოლშევიკი ს. ქავთარაძის (გუბელი) მეთაურობით. ნ. ჟორდანია მათთან შეხვედრაზე საუბრობდა იმ საშიშროებაზე, რომელიც ბათუმს შეექმნა და რადგანაც ის იძულებული ხდებოდა დაეტოვებინა ქალაქი, თანახმა იყო მისთვის გადაეცა ძალაუფლება. დრო არ ითმენს, _ აღნიშნა მან, _ საჭიროა, დაუყოვნებლივი მოქმედება და თუ ეს არ მოხდა, იცოდეთ, რომ შთამომავლობა წყევლა_კრულვით მოიხსენიებს ჩვენს სახელებსო. გადაწყდა, რომ ერთიანი ძალით შებრძოლებოდნენ მტერს. თურქეთის წინააღმდეგ მებრძოლი ჯარების უფროსად დაინიშნა გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი, რომელსაც უნდა უმადლოდეს შთამომავლობა იმას, რომ ბათუმი და მისი ოლქი კვლავ დედა_საქართველოს შემადგენლობაშია. მან შეადგინა ოპერატიული მოქმედების გეგმა, მობილიზაცია გაუკეთა ბათუმში მყოფ ყველა გვარდიელს. მის დასახმარებლად ფეხზე დადგა ადგილობრივი მაჰმადიანების პროქართული ჯგუფი ახმედ ქიქავას, აბდულ თხილაიშვილის და სხვების მეთაურობით. ბათუმში გენერალ მაზნიაშვილთან დაუყოვნებლივ გამოცხადნენ ბათუმის ახლომახლო სოფლებში მცხოვრები მაჰმადიანები ოსმან მიქელაძის მეთაურობით. ქართული ჯარის მამაცობამ არ მისცა

თურქებს ბათუმის დაპყრობის საშუალება, ხოლო 19 მარტს, ბარცხანასთან ახლოს, ბრძოლის დროს, ქართველებმა სასტიკად დაამარცხეს თურქები. თურქებმა დაკარგეს ბევრი მეომარი, ხოლო ტყვედ ჩავარდნილთა რაოდენობას კი თვლა არ ჰქონდა. ასევე ბათუმის გასანთავისუფლებლად გმირულად დაეცა ბევრი ქართველი გვარდიელი. ისინი დღეს განისვენებენ ბათუმის სამძო სასაფლაოზე, რომელიც მდებარეობს ქალაქის ცენტრში, თავისუფლების მოედანზე. ქართველმა ჯარმა თურქები მანამდე დაამარცხა და განდევნა ბათუმიდან, სანამ წითელი არმია ჟღოზას მეთაურობით ბათუმს მიაღწევდა [აცსა, ფ. 21-6, აღწ.1, საქ. 721, ფურც. 20].

18 მარტს კი დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა ბათუმიდან ემიგრაციაში გაემგზავრა იმ იმედით, რომ უცხოეთის სახელმწიფოების დახმარებით კვლავ უკან დაბრუნდებოდა.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

აჭარის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი, ფ. 21-6, აღწ. 1, საქმეები 703, 704, 714, 716, 718, 721.

საქართველოს ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი, ფ. 1864, აღწ. 12, საქ. 624. სილაგაძე, ა. გურული, ვ. (1998). *პოლიტიკური სიტუაცია აჭარაში (1920)*. თბილისი: გამომცემლობა „ინტელექტი“.

ვადაჭკორია, შ. (2006). *საქართველოს პოლიტიკური ისტორიის საკითხები (XX საუკუნე)*. წიგნი II. თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“.

REFERENCES

ach'aris tsent'raluri sakhelmts'ipo arkivi, p. 21-6, aghts'. 1, sakmeebi 703, 704, 714, 716, 718, 721. Sub-department of Ajara Autonomous Republic, government – Archives Administration, Fund 1, List 1, Works 703, 704, 714, 716, 718, 721].

sakartvelos tsent'raluri sakhelmts'ipo saist'orio arkivi, p. 1864, aghts'. 12, sak. 624. [Central Historical Archive of Georgia, Fund 1864, List 12, Works 624].

silagadze, a. guruli, v. (1998). p'olit'ik'uri sit'uatsia ach'arashi (1920). tbilisi: gamomtsemloba „int'elekt'i“. Silagadze, A, Guruli, V. [Political Situation In Adjara (1920)], Tbilisi, Publishing House „Intelekti“].

vadach'k'oria, sh. (2006). sakartvelos p'olit'ik'uri ist'oriis sak'itkhebi (XX sauk'une). ts'igni II. tbilis: gamomtsemloba „universali“. [Sh. Vadatchkoria, (2006), [Issues of the Political History of Georgia (XX Century)], Book II, Tbilisi, Publishing House „Universali“].